

Kort meddelande

U 760 och U 796. Två delar av samma sten?

I Sparrsätra kyrka finns ett litet runstensfragment i grå granit, U 796 (fig. 1). Fragmentet har varit känt sedan 1829. Det är inmurat i valvbågen mellan de två västra valven på södra sidan. Sparrsätra kyrka är förmodligen inte en av de äldsta kyrkorna i Uppland. En dopfunt kan dateras till 1100-talets slut, vilket signalerar att det då bör ha funnits en träkyrka. Denna kyrka har utvidgats med en sakristia. Rosell (1969 s. 289) anser att kyrkans långhus tillkommit i början av 1300-talet. Bonnier (1987 s. 283) hävdar att det bör ha uppförts tidigast under senmedeltiden. Det bör då vara den tidpunkt då fragmentet murats in på sin nuvarande plats. I *Upplands runinskrifter 3* (s. 393) tillskrivs fragmentet runristaren Livsten.

I S:t Ilians kyrka i Enköping återfanns 1942 en runsten som legat som gravhäll med ristningssidan uppåt framför högaltaret, U 760 (fig. 2). Redan Bureus har känt till den och att den legat »inne för altaret». Jansson (1946 s. 273) ansåg att runstenen hade huggits till för att få en lämplig form för sitt ändamål. Runstenen kan knappast ha kommit på plats förrän efter

det att salkyrkan från omkring 1300 hade färdigställts (Bonnie 1984 s. 20). I *Upplands runinskrifter 3* (s. 318) tillskrivs stenen runristaren Livsten.

En närmare undersökning av de två runstenarna visar att de troligen har hört samman. Stenmaterialet verkar vara detsamma. Ornamentiken ger god passning. Runstensdjuret har på båda en mycket speciell utformning av foten, som bara förekommer på 6 av Livstens stenar (Stille 1992 s. 11 f.). Av dessa är det dock endast U 1152 som är helt lik. Påfallande är också att precis de ord som borde följa på U 760 återfinns på U 796.

På figur 3 visas ett förslag till hur de två runstenarna kan fogas samman, med en strecktecknad supplerering.

Inskriften bör ha lytt som följer:

+ se-rimr + lit + aku[a + sten + a]t +
sun sin + afast + lifsten + iuk runi +
psa + at + kuþon trek +

Sæ[g]rimR let haggv[a stein a]t sun sinn Afast. Lifsteinn hiogg runiR þessa at goðan dræng

Fig. 1. Runstensfragmentet U 796 i Sparrsätra kyrka. Foto Håkan Sjöo. – The rune stone fragment U 796 at Sparrsätra Church, Uppland.

Fig. 2. Runstenen U 760 från S:t Ilians kyrka, Enköping, Uppland. Foto Håkan Sjöö. – The rune stone U 760 at St. Ilian, Enköping, Uppland.

Livsten använder ett ganska formelartat språk, vilket gör att det knappast behöver råda något tvivel om suppleringen. Så till exempel skrivs *stein sten* på alla Livstens stenar utom Vs29. Prepositionen *at* är ovanlig hos Livsten, men finns belagd på den till Livsten attribuerade U 780. Den ovanliga ordföljden *sun sinn Afast*

har en motsvarighet på den till Livsten attribuerade U 795.

Vad är det då för ett namn som döljer sig bakom runföljden *se-rimr*? Jansson (1946 s. 273) skriver så här om tredje runan: »Av r. 3 återstår huvudstaven. En bred fära på huvudstavens högra sida utgör troligen nedre delen av

Fig. 3. Rekonstruktion av stenens ursprungliga utseende. Teckning förf. – Reconstruction of the original rune stone.

en **k**-bistav, som har skadats då stenens kant höggs bort.» Livsten har mycket breda runor och stort mellanrum mellan dessa på såväl U 760 som U 795. Detta gör att man knappast behöver anta att ytterligare några runor utöver den skadade runan skall suppleras. Mitt förslag är att läsa denna runa som **k** och därmed få namnet *SægrimR*, vilket är fullt rimligt, om än ej tidigare belagt i runsvenskt material men väl i angloskandinaviskt och danskt (Insley 1994 s.

364). I detta sammanhang kan nämnas att Livsten i de flesta fall använder **e**-runan för [æ] (Stille 1992 s. 33 f., 39).

Hur kommer det sig då att de två bitarna har skilts åt och nu befinner sig på ett så långt avstånd från varandra? Det är en fråga som knappast kan besvaras. Vi påminns om att runstenar har sina öden. Det förslag till tänkbart händelseförlopp som följer skall bara ses som en gissning. Stenen har en gång varit placerad i närheten av den blivande kyrkplatsen i Sparsåtra, eller, vilket är lika troligt, på en existerande kyrkogård där. Vid något tillfälle har den spruckit. Den större biten har förts till S:t Ilian och fått fungera som gravhäll där någon gång i början av 1300-talet. Troligen har i så fall den person som föranstaltat om förflyttningen haft anknytning till Sparsåtra, men velat ha sin gravplats i S:t Ilian. Den mindre biten har hamnat i muren vid uppbyggandet av den nya kyrkan i Sparsåtra. Eventuellt kan också de saknade partierna av stenen återfinnas där.

Referenser

- Bonnier, A. C. 1984. *Enköpings kyrkor*. Sveriges Kyrkor volym 195. Uppland 10.
 — 1987. *Kyrkorna berättar. Upplands kyrkor 1250–1350*.
 Insley, J. 1994. *Scandinavian Personal Names in Norfolk. A Survey Based on Medieval Records and Place-Names*. Uppsala.
 Jansson, S. B. F. 1946. Några okända uppländska runinskrifter. *Fornvännen*. Stockholm.
 Rosell, I. 1969. *Sparsåtra och Breds kyrkor*. Sveriges Kyrkor volym 130. Uppland 11:1. Stockholm.
 Stille, P. 1992. Runristaren Livsten. Uppsats D/10 p. Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet. (Dupl.)

Per Stille
 Syslomanngatan 6 B
 S-753 11 Uppsala

